

Samopodoba in samospoštovanje med topičnimi razsežnostmi osebnosti

DARJA KOBAL

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta,
Oddelek za psihologijo,
Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana

IZVLEČEK

Članek obravnava fenomena samopodobe in samospoštovanja, ki ju opredeljuje z vidika prvotnih in sodobnih psiholoških pristopov ter poudarja nujnost razlikovanja med omenjenima pojmovoma. Osrednji del teksta se nanaša na raziskavo, v kateri je avtorica ugotavljala razlike v samopodobi in samospoštovanju med osebami različnih narodnosti. Eden glavnih rezultatov je tudi, da je samospoštovanje pri eni izmed skupin višje izraženo kot domala vsa področja samopodobe. Glede na to, da teh izsledkov druge raziskave ne potrjujejo, se v sklepnem delu članek osredotoča na poskus razlage samopodobe in samospoštovanja z vidika sodobnega kognitivno psihološkega pristopa, pri čemer avtorica postavlja hipotezo, da je samopodoba zavestna, samospoštovanje pa predzavestna topična razsežnost osebnosti.

Ključne besede: samopodoba, samospoštovanje, osebnost, kognitivna samoteorija, nivoji zavesti

ABSTRACT

SELF-IMAGE AND SELF-RESPECT AS TOPICAL DIMENSIONS OF PERSONALITY

The paper discusses the phenomena of self-image and self-respect, defining them from the point of view of both pioneer and contemporary approaches, and emphasising the necessity to make a clear distinction between these two phenomena. The main section of the text discusses a survey through which the author identifies the differences between self-image and self-respect in persons of different nationalities. One of the main results of the survey is that self-respect is ranked by one group higher than practically all elements of self-image. Given that these findings have not been upheld by other surveys, the conclusion of the paper makes an attempt to interpret self-image and self-respect from the point of view of contemporary cognitive psychological approach, with the author postulating the hypothesis that self-image is a conscious topical dimension of personality, while self-respect is preconscious.

Key words: self-concept, self-esteem, personality, cognitive self-theory, levels of consciousness

UVOD

SAMOPODOBA

Samopodoba je konstrukt, ki je v psihologiji znan že od Jamesove teorije sebstva dalje. V knjigi *Principles of psychology* (1890) je avtor razvil pojem sebstva, v katerega je zajel vse, kar lahko posameznik imenuje kot svoje, in ga razdvojil na sebstvo kot subjekt (angl. *I*) - čisti ego, ki je de javen, in sebstvo kot objekt (angl. *me*) - empirični ego, ki je pasiven in kot tak predmet samoopazovanja ter psihološkega preučevanja.

Empirično sebstvo (Goethals & Strauss, 1991) je razčlenil na posamezna posebstva in jih uredil v hierarhično strukturo. Na vrh strukture je postavil duhovno sebstvo, kar z drugimi besedami pomeni zavestna stanja individuuma ter njegova doživljanja in pojmovanja lastnih mentalnih lastnosti in sposobnosti (Diaz, 1990). Sledita mu materialno sebstvo, ki vključuje občutja, predstave in pojmovanja individuuma o njegovem premoženju, ter socialno sebstvo, ki ga tvorijo doživljanja in pojmovanja individuuma o tem, kakšen je in kakšen naj bo v očeh drugih (Burns, 1979). Teh doživljanj je toliko, kolikor je referenčnih skupin (multipliciteta socialnega sebstva; Goethals & Strauss, 1991). Glede na to, da posameznik pogosto napreduje po lestvici socialne sprejemljivosti oziroma zaželenosti prav s kopičenjem materialnih dobrin, je meja med enim in drugim sebstvom močno zabrisana. Zato mnogi avtorji govorijo zgolj o socialnem sebstvu (Pervin, 1996).

Najmanj pozornosti je avtor namenil telesnemu sebstvu, ki ga je postavil na dno hierarhične strukture. Menil je, da prispevajo posameznikova doživljanja, predstave in pojmovanja o lastnem telesu le manjši delež k njegovi samopodobi.

Kasnejše raziskave so njegovo tezo o hierarhično in strukturno urejeni samopodobi večkrat preverjale. Številni raziskovalci so oblikovali modele, ki so natančneje opisani v knjigi *Temeljni vidiki samopodobe* (Kobal, 2000) in na njihovi osnovi oblikovali vprašalnike za merjenje različnih področij samopodobe.

Manj pa je ostala opažena Jamesova druga teza, v kateri avtor predpostavlja, da podoba, ki jo posameznik ustvari o samem sebi, vključuje tudi zavestni in nezavedni vidik idealnega jaza. Avtor je namreč poudarjal, da jaz ni le to, kar si oseba misli o sebi, da je, marveč tudi vse tisto, kar si želi pokazati, da je (Musek, 1992). Tja do konca 50. let prejšnjega stoletja je ta misel ostala povsem prezrta. Šele s pojavom sodobne kognitivne psihologije so raziskovalci resneje začeli proučevati, ali je samopodoba bolj zavestni del osebnosti ali pa morda zajema tudi nekatere nezavedne določevalnice sebstva.

Danes razumemo samopodobo kot množico odnosov, ki jih posameznik - zavestno ali nezavedno - vzpostavlja do samega sebe. V te odnose s samim seboj vstopa postopoma, s pomočjo predstav, občutij, vrednotenj, ocen samega sebe, svojih tipičnih socialnih naravnosti in ravnanj itd., ki jih - najprej prek prvotnega objekta, t.j. matere, nato prek širšega družbenega okolja - razvija že od rojstva dalje (Nastran-Ule, 1994). S takšno organizirano celoto pojmovanj, stališč, sposobnosti, doživljanj itd., uravnava in usmerja svoje ravnanje (Musek, 1992) ter povezuje svoj vrednostni sistem z vrednostnim sistemom ožjega in širšega družbenega okolja.

SAMOSPOŠTOVANJE

Ko govorimo o samopodobi, ne moremo mimo njenega najpomembnejšega korelata, to je samospoštovanja. V angleškem jeziku sta ta dva termina razmeroma jasno opredeljena. Tako najdemo na primer samopodobo najpogosteje pod izrazoma, kot sta *self-concept* ali *self-image*, samospoštovanje pa pod besednimi zvezami, kot so: *self-esteem*, *self-evaluation* ali *self-worth*. Čeprav pri nas nekateri prevajajo tudi *self-esteem* kot samopodobo, je potrebno vedeti, da svetovna literatura in raziskave teh dveh pojavov ne enačijo.

Natančneje je samospoštovanje opredeljeno v knjigi (Kobal, 2000), zato naj na tem mestu podam le kratko razlago omenjenega fenomena. Rosenberg (1965) opredeljuje samospoštovanje kot pozitivno ali negativno stališče do sebe. Pozitivno stališče ali visoko samospoštovanje pomeni, da se posameznik sprejema takšnega, kot je, da se ceni, da je zadovoljen sam s seboj, da se čuti vrednega spoštovanja itd. In obratno: oseba z negativnim stališčem do sebe ali nizkim samospoštovanjem se ne ceni, svojih lastnosti ne odobrava, njeno mnenje o sebi je negativno itd. (Rosenberg, 1985). V eni izmed raziskav avtor opozarja na visoko povezanost med nizkim samospoštovanjem, depresijo in anksioznostjo (po Safont, 1992).

Številne raziskave (Coopersmith, po Gbati, 1988; Burns, 1979; Khadivi-Zand, 1982; Lacković-Grgin, 1994) kažejo, da je samospoštovanje del samopodobe. Če samopodoba zajema predvsem vrednostno nevtralne samoopise, potem se samospoštovanje nanaša na vrednostne samoopise, v katere so vpeti izrazito čustveni odnosi do samega sebe. Samospoštovanje je torej vrednostni odnos do samega sebe in zajema predvsem čustva, ki jih posameznik goji do sebe. To tudi potrjujejo izsledki številnih raziskav, ki kažejo pozitivno korelacijo med samopodobo in samospoštovanjem; človek, ki ima visoko samopodobo (zlasti splošno) ima tudi visoko samospoštovanje. In obratno; oseba, ki o sebi nima visokega mnenja, se tudi ceni ne prav dosti.

V nadaljevanju predstavljam raziskavo, ki kaže precej drugačne rezultate. Zdi se, da razlage, ki so predstavljene na gornjih straneh, ne pojasnijo v zadostni meri izsledkov naše študije. A preden se podamo v iskanje pojasnjevanja, naj na kratko predstavim omenjeno raziskavo.

METODA

UDELEŽENCI

V raziskavi je sodelovalo 460 oseb iz Slovenije, Velike Britanije in Francije. Vsi udeleženci so bili dijaki srednjih šol, ki po vsebini in programu najbolj ustrezajo tipu slovenske gimnazije. V povprečju so bili stari 16 let, od tega polovica fantov, polovica pa deklet.

PRIPOMOČKI

SDQ III - Vprašalnik samopodobe za adolescente

Marshev in O'Neilov (1984) vprašalnik samopodobe meri 13 vidikov samopodobe: matematične sposobnosti, verbalno izražanje, akademsko samopodobo, reševanje problemov in ustvarjalnost, telesne sposobnosti, zunanji videz, odnose z vrstniki istega spola, odnose z vrstniki nasprotnega spola, odnose s starši, religijo, iskrenost in zanesljivost, emocionalno stabilnost in varnost ter splošno samopodobo.

SS - Lestvica samospoštovanja

Z Rosenbergovo lestvico samospoštovanja (Goldsmith, 1986, po Tkalčić, 1990) merimo splošna stališča, ki jih zavzema posameznik do samega sebe. Točkujemo lestvico kot celoto.

POSTOPEK

Aplikacija vprašalnikov je potekala skupinsko. Podatki so bili obdelani z računalniškim programom SPSS.

PRIKAZ IN OPIS REZULTATOV

Tabela 1: Korelacije med samospoštovanjem in področji samopodobe za slovenski in britanski vzorec

	samospoštovanje (slovenski vzorec)	samospoštovanje (britanski vzorec)
matematične sposobnosti	.258**	
verbalno izražanje	.327**	
akademska samopodoba	.417**	.318**
reševanje problemov in ustvarjalnost	.262**	.222**
telesne sposobnosti in šport	.167**	.318**
zunanj videz	.348**	.557**
odnosi z vrstniki istega spola	.230**	.380**
odnosi z vrstniki nasprotnega spola	.345**	.233**
odnosi s starši	.192**	.292**
religija		
iskrenost in zanesljivost	.194**	
emocionalna stabilnost in varnost	.352**	.586**
splošna samopodoba	.554**	.776**

** korelacija je pomembna na nivoju 0.01

V ilustracijo in uvod v nadaljnje prikaze analiz so v *Tabeli 1* zapisani pomembni Pearsonovi korelacijski koeficienti med področji samopodobe in samospoštovanjem, in sicer posebej za slovenski in posebej za britanski vzorec. Pri obeh skupinah je najvišja povezanost med splošno samopodobo in samospoštovanjem. Pri slovenskem vzorcu je naslednja najvišja povezanost med samospoštovanjem in akademsko samopodobo, pri britanskem pa med emocionalno stabilnostjo in varnostjo. Nepomembna korelacija pa se je pri obeh vzorcih pokazala med samospoštovanjem in področjem samopodobe, ki se nanaša na religijo. Videti je torej, da k samospoštovanju ne pripomore mnenje oziroma podoba o sebi kot o verni osebi, kar precej pa splošna samopodoba.

Tabela 2: Razlike v samopodobi in samospoštovanju glede na nacionalnost preizkušancev (enosmerna analiza variance).

	Vsota kvadratov	df	Srednji kvadrat	F	p
NSDQ1*	181,200	2	90,600	3,782	,023
NSDQ10*	242,579	2	121,290	3,638	,027
NSDQ11***	756,105	2	378,053	32,214	,000
NSDQ12*	93,785	2	46,892	3,411	,034
NSDQ13	6,073	2	3,036	,209	,811
NSDQ2***	229,301	2	114,650	9,704	,000
NSDQ3***	180,157	2	90,078	8,043	,000
NSDQ4***	282,688	2	141,344	16,446	,000
NSDQ5**	211,920	2	105,960	4,034	,018
NSDQ6	15,227	2	7,614	,491	,612
NSDQ7**	99,272	2	49,636	5,596	,004
NSDQ8***	569,679	2	284,839	19,760	,000
NSDQ9	32,410	2	16,205	1,238	,291
T1SS***	2288,711	2	1144,4	34,857	,000

* razlika med skupinami je statistično pomembna ($p < 0.05$)

** razlika med skupinami je statistično pomembna ($p < 0.01$)

*** razlika med skupinami je statistično pomembna ($p < 0.001$)

Tabela 3: Aritmetične sredine področij samopodobe za slovenski, britanski in francoski vzorec (za statistično pomembne razlike)

	Slovensci	Britanci	Francozi
NSDQ1: matematične sposobnosti	14.08	14.36	12.40
NSDQ2: verbalno izražanje	15.84	17.23	15.69
NSDQ3: akademska samopodoba	16.21	17.42	15.98
NSDQ4: reševanje problemov	17.53	17.42	15.15
NSDQ5: telesne sposobnosti	17.42	16.12	17.70
NSDQ7: odnosi z vrstniki isega spola	17.80	18.79	18.03
NSDQ8: odnosi z vrstniki nasprotnega spola	17.17	19.17	16.35
NSDQ10: religija	10.12	9.07	11.20
NSDQ11: iskrenost in zanesljivost	16.95	19.60	17.23
NSDQ12: emocionalna stabilnost in varnost	16.21	16.75	15.37
samospoštovanje	32.41	27.88	27.92

Tabeli 2 in 3 kažeta razlike v področjih samopodobe in samospoštovanja med slovenskimi, britanskimi in francoskimi udeleženci. Naš namen ni poglobljeno opisovati in utemeljevati omenjene razlike, saj je to razloženo v knjigi (Kobal, 2000), temveč se osredotočiti le na en vidik. Tabeli namreč jasno kažeta, da imajo slovenski udeleženci v primerjavi z britanskimi, ponekod pa tudi v primerjavi s francoskimi vrstniki nižje izražena skoraj vsa področja samopodobe. V nasprotju z drugimi raziskavami ti rezultati jasno kažejo, da je samospoštovanje slovenskih udeležencev bistveno višje od ostalih, področja samopodobe pa so nižje izražena.

V knjigi sem podala dve ideji, na osnovi katerih bi kazalo razmišljati o zbranih rezultatih. Posebej naj poudarim, da so ideje, ki so podlaga za nadaljnje raziskovanje in ne posploševanje omenjenih rezultatov na širši aspekt pripadnosti tej ali oni narodnosti. Prva možnost razlage je lahko v tem, da je samospoštovanje slovenskih udeležencev bolj obrambne ali lažne narave in da se za njihovim navidezno visokim samospoštovanjem, s katerim želijo v javnosti mogoče ustvarjati vtis samozavestnih oseb, skriva nižje mnenje o samem sebi (kar kažejo nižje vrednosti samopodob). A kot že rečeno: koristno bi bilo opraviti nadaljnje raziskave in sestaviti vprašalnik samospoštovanja, ki bi zajemal tudi področje lažnega samospoštovanja.

Druga misel, ki sem jo zapisala in ji bom na tem mestu posvetila večjo pozornost, pa je bolj teoretske narave. Možno je, da tako različni vrednosti samospoštovanja in področij samopodobe pri slovenskih udeležencih le kažeta na hipotezo, da samospoštovanje ni tako močan sestavni del samopodobe, kot so raziskovalci doslej domnevali, ampak da sta oba pojava bolj neodvisni razsežnosti osebnosti.

RAZLAGA REZULTATOV Z VIDIKA SAMOTEORIJE

Teoretsko potrditev hipoteze, ki sem jo izločila iz gornjih rezultatov, da sta namreč samopodoba in samospoštovanje bolj neodvisni osebnostni razsežnosti, kot je bilo doslej domnevano, sem iskala v Epsteinovi (1983) razlagi samopodobe kot t.i. samoteorije. V čem je mogoče najti potrditve?

Preden se lotimo razlage gornjih rezultatov, bi veljalo osvetliti glavne koncepte Epsteinove teorije.

SAMOPODOBA IN SAMOTEORIJA

Med najbolj konsistentnimi in kompleksnimi kognitivnimi teorijami, ki razlagajo

odnos med samopodobo in topičnimi razsežnostmi osebnosti, prav gotovo ne gre prezreti t.i. kognitivne samoteorije osebnosti (angl. *Cognitive self-theory of personality*), ki jo je sredi 70. let osnoval ameriški psiholog Seymour Epstein (1983). Teorija je zelo kompleksna in obsežna, to pa pomeni, da je glede na razpoložljivi prostor na tem mestu ni mogoče natančneje razlagati. Iz nje bomo izločili le tiste koncepte in vsebine, ki so pomembni za razlago odnosa med samopodobo in nivoji zavesti.

Avtor domneva, da si posameznik zgradi teorijo o sebi, na osnovi katere si pripisuje določene lastnosti, se primerja z drugimi in v skladu z njo tudi ravna. Pri tem izhaja Epstein prav iz Jamesove postavke, da je samopodoba ekvivalent duši, z različico, da je zanj samopodoba ekvivalent teoriji o sebi. Pri tem je samo po sebi razumljivo, da avtor samopodobo razume in razlaga izrazito s kognitivnega vidika. Teorija o sebi (*self-theory*) ali samopodoba (*self-concept*) je torej implicitna teorija, ki jo človek nevede oblikuje v teku celotnega življenja. Če bi ga vprašali, naj jo opiše, tega ne bi mogel storiti, saj se je neposredno ne zaveda. Avtor poudarja, da samoteorijo ali samopodobo kot raziskovalci lahko ugotovimo prek ponavljajočih se vedenjskih vzorcev, prek razpoloženj in emocij, pa tudi prek nedirektivnih tehnik.

Če torej razmišljamo skozi uvodoma podano definicijo samopodobe in Epsteinovo razumevanje omenjenega koncepta, lahko postavimo tezo, da je zanj samopodoba celota lastnosti, potez, stališč, prepričanj, mnenj in drugih psihičnih vsebin, ki jih posameznik pripisuje samemu sebi, a se jih pri tem ne zaveda povsem. Če se torej človek svoje teorije o sebi ne zaveda, na katerih nivojih pa se gibljejo te vsebine, ki ga samoopredeljujejo?

NIVOJI ZAVESTI IN KONCEPTUALNI SISTEMI

Nivoji zavesti

Kot osnovo za razumevanje zavesti postavlja Epstein Freudovo razlago. Če z enim stavkom povzamemo Freudovo (1923) pojmovanje zavestnega, potem gre za tisti del duševnega, ki posreduje med nagonskimi impulzi in zadovoljitvami in kot takšno omogoča zadovoljevanje potreb na realen način. Da bi Epstein razložil razliko med zavestnim, nezavednim in predzavestnim, uporablja dva izraza, za katera obstaja v slovenskem jeziku pravzaprav le en izraz: *consciousness* in *awareness*. Zavestno in zavestno! Zdi se, da z izrazom *awareness* označuje topične nivoje (čeprav na določenih mestih uporablja tudi izraz *levels of consciousness*), izraz *consciousness* pa mu predstavlja nivo, ki se nanaša na zavestni del osebnosti. Malce nerodno bi torej v slovenskem jeziku zapisali, da je zavestno sestavljeno iz različnih nivojev: zavestnega, predzavestnega in nezavednega nivoja zavesti. Videti je, kot da celotno duševno dogajanje poteka skozi zavestno delovanje, le nivoji, na katerih se posameznik tega delovanja bolj ali manj zaveda, se med seboj razlikujejo.

Zavestni nivo zavesti (*conscious level of awareness*) se tako nanaša na vsebine, ki se jih posameznik neposredno zaveda. Na predzavestni nivo zavesti (*preconscious level of awareness*) se umeščajo misli in podobe, ki se jih posameznik v danem trenutku ne zaveda, a jih z manjšim trudom brez težav osvesti. Nezavedni nivo zavesti (*unconscious level of awareness*) pa hrani vsebine, ki v normalnih okoliščinah pod nobenim pogojem ne morejo postati zavestne. Avtor poudarja, da med omenjenimi nivoji ni jasne ločnice, zato je njihova delitev bolj teoretske kot aplikativne narave.

Zanj so pomembnejši t.i. konceptualni sistemi (*conceptual systems*), ki so povezani z omenjenimi nivoji zavesti, in sicer: racionalni konceptualni sistem (*rational conceptual system*), izkustveni konceptualni sistem (*experiential conceptual system*) in asociativistični konceptualni sistem (*associationistic conceptual system*). Prvi je povezan z zavestnim, drugi s predzavestnim, tretji pa z nezavednim nivojem zavesti.

Konceptualni sistemi

Sleherni konceptualni sistem ima sebi lastna logična pravila, ki se med seboj v temeljnih razlikujejo. Čeprav gre za neodvisne sisteme, ki komunicirajo vsak zase, se vendar na določeni stopnji med seboj skladajo, kar seveda privede do medsebojne interakcije in prehajanja vsebin in podob od enega do drugega nivoja. Ta interakcija je še posebej značilna za racionalni in izkustveni sistem, saj oba vsebujeta t.i. konvencionalne simbole oziroma jezik (*conventional language*). Komunikacija v racionalnem sistemu poteka na ravni konvencionalnih simbolov, kot so besede in številke. Logična pravila, s pomočjo katerih komunikacija poteka, so ista kot pri logičnem mišljenju. Mišljenje, ki poteka v racionalnem konceptualnem sistemu in večinoma na zavestni ravni, je torej logično in abstraktno mišljenje.

Izkustveni konceptualni sistem je močno povezan z emocionalno izkušnjo, zato ga Epstein nemalokrat imenuje tudi afektivni konceptualni sistem (*affective conceptual system*). Komunikacija v njem poteka s pomočjo t.i. zasebnega jezika (*private language*), in sicer na naučen in avtomatičen način, ki se ga posameznik običajno ne zaveda, a ga lahko privede na zavestni nivo. Komunikacija teče prek slikovnih in pomenskih vsebin, ki so izkustveno zamenjale neke verbalne izjave, pomen pa je ostal. In prav pomen vpliva na vedenje posameznika. Iz tega je torej razvidno, da izkustveni konceptualni sistem vpliva na naša čustva, pomen in s tem na naše vedenje. Njegova logična pravila so ohlapnejša od pravil racionalnega konceptualnega sistema, saj potekajo na ravni občutij in osebnega počutja.

V asociativističnem konceptualnem sistemu so vsebine in koncepti med seboj povezani prek asociacij. Pogosto jih zato zastopajo metafore, ki se pojavljajo v fantazijah. Logična pravila, po katerih deluje asociativistični konceptualni sistem, so zelo podobna tistim, ki jih je navajal Freud, ko je razlagal delovanje primarnega procesa. Naj osvetlimo: primarni proces poteka na ravni asociativnega mišljenja, želja, konkretnih fantazij, deluje pri mehanizmih, ki so odločilni v sanjah – premeščanju, zgoščanju itd., pri verbalnih spodrseljajih, šalah, ena pomembnih značilnosti pa je delovanje izven časa, prostora in logike. Neposredni učinki asociativističnega konceptualnega sistema so na primer vidni v ustvarjalnosti, če niso modulirani prek drugih sistemov, pa tudi v psihopatoloških odklonih.

SKLEPI IN HIPOTEZE ZA NADALJNJE RAZISKOVANJE

Iz vsega zapisanega je razvidno, da Epstein pojmuje samopodobo z zornega kota, ki ni enak tistemu, s katerega zrejo drugi raziskovalci (Kobal, 2000). Zato je za bralca, ki mu je bližje razumevanje samopodobe z razvojnega, socialnega, strukturnega ali vrednostnega vidika, ki razlaga samopodobo z ožje perspektive, mogoče težje razmišljati o samopodobi na način, kot je primerjava s samoteorijo. Če razmišljamo o samopodobi v kontekstu samoteorije, nivojev zavesti in konceptualnih sistemov, potem nam pade v oči pomembna Epsteinova teza:

Samopodoba (samoteorija) je tisti del osebnosti, ki deluje na predzavestnem nivoju, kar pomeni, da se ravna po pravilih in načelih izkustvenega konceptualnega sistema.

Sama menim drugače. Rezultati mednacionalne raziskave (tabeli 2 in 3), ki kažejo nesorazmerje med izraženostjo samospoštovanja in različnimi področji samopodobe, pri slovenskih udeležencih namreč – osvetljeno v luči Epsteinove teorije samopodobe – napotujejo na naslednji sklep:

Samopodoba in samospoštovanje sta osebnostni razsežnosti, ki sicer integrirano, a vsaka zase, delujeta na ločenih nivojih zavesti, se gibljeta po ločenih konceptualnih sistemih in se torej ravnata po ločenih pravilih.

Menim namreč, da je samopodoba koncept deskriptivne narave, s katerim

označimo vrednostno nevtralne samoopise in torej predstavlja izrazito zavestno entiteto osebnosti. Zdi se torej, da samopodoba deluje predvsem na zavestnem nivoju zavesti in na ravni racionalnega konceptualnega sistema. Oseba o sebi pove tisto, kar racionalno o sebi tudi misli. To pa seveda pomeni, da se opisuje vrednostno nevtralno. Pravila, ki sicer veljajo za racionalni konceptualni sistem, veljajo tudi za samopodobo. Ko se oseba opisuje, razmišlja logično in pri tem uporablja konvencionalne simbole, kot je to jezik.

Nasprotno pa je samospoštovanje, kot izrazito vrednostni odnos do samega sebe, po mojem mnenju tista osebnostna razsežnost, ki se giblje na predzavestnem nivoju. Za predzavestni nivo je namreč značilno, da deluje na ravni izkustvenega konceptualnega sistema, ta pa je osnovan na izkušnji, ki je izrazito emocionalne narave. Kaj je torej drugega vrednostni odnos do sebe kot emocionalno izkustveni pogled nase? Samospoštovanje zajema po mojem mnenju torej tiste vidike samega sebe, ki se jih oseba neposredno vedno ne zaveda in deluje na osnovi izkustvenega konceptualnega sistema, ki je močno povezan z emocionalno izkušnjo. Pravila, po katerih oseba vzpostavlja samospoštovanje, so, kot smo že videli, ohlapnejša od tistih iz racionalnega konvencionalnega sistema, čeprav niti niso zelo nelogična. Raje bi rekli, ta pravila so bolj zasebna in potekajo po nekih sebi lastnih poteh in potekajo predvsem na ravni občutij in psihičnega počutja osebe v danem trenutku ali obdobju.

To so seveda teoretski sklepi in predpostavke za nadaljnje raziskovanje. Prav gotovo tisti, ki se bo lotil preučevati samopodobo in samospoštovanje z vidika nivojev zavesti, ne bo imel lahke naloge. Preučevanje zavesti, predzavesti in nezavednega ima sicer že kar dolgo tradicijo, a vseskozi je bil glavni ugovor raziskovalcev v tem, da so ti pojmi preveč ohlapni in spekulativni, da bi jih lahko empirično proučevali. Morda se bomo znotraj kognitivne psihologije proučevanemu problemu bolj približali tudi z vidika empiričnih raziskav.

LITERATURA

- Burns, R. B. (1979). *The self concept in theory, measurement, development and behaviour*. London and New York, Longman.
- Diaz, F. D. (1990). *L'intelligence sociale et le représentation du père. Une étude comparée*. (Lille-Thèse).
- Epstein, S. (1983). *The unconscious, the preconscious, and the self-concept*. In: J. Suls & A.C. Greenwald (Eds.), *Psychological Perspectives on the Self*, 2, (pp. 219-247). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Freud, S. (1923). *Das Ich und das Es*. V: Sigmund Freud, *Gesammelte Werke*, XIII. Frankfurt, Fischer.
- Gbati, K. (1988). *Statut scolaire, estime de soi et représentation de l'avenir*. (Nouveau doctorat, Lille 3).
- Goethals, G. R., & Strauss, J. (1991). *The study of the self: historical perspectives and contemporary issues*. V G.R. Goethals & J. Strauss (Ur.), *The self: interdisciplinary approaches*. Spring-Verlag, New York, 1-17.
- James, W. (1890). *Principles of psychology*. New York, Holt.
- Khadivi-Zand, M.M. (1982). *L'image de soi et les reactions à la frustration (chez les bons et les mauvais élèves)*. Atelier National de Reproduction des theses, Université de Lille III.
- Kobal, D. (2000). *Temeljni vidiki samopodobe*. Ljubljana, Pedagoški inštitut.
- Lacković-Grgin, K. (1994). *Samopojmanje mladih*. Jastrebarsko, Naklada Slap.
- Marsh, H. W., & O'Neill, R. (1984). *Self description questionnaire III: The construct validity of multidimensional self-concept ratings by late adolescents*. *Journal of Educational Measurement*, 21 (2), 153-174.
- Musek, J. (1992). *Struktura jaza in samopodobe*. *Anthropos* 24, III-IV, 59-79.
- Nastran-Ule, M. (1994). *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Pervin, L. A., (1996). *The science of personality*. New York, John Wiley & Sons, Inc.
- Rosenberg, M. (1965). *Society and adolescent Self-Image*. Princetone, NJ, Princetone University Press.
- Rosenberg, M. (1985). *Society and adolescent Self-Image*. Princetone, NJ, Princetone University Press.
- Tkalčić, M. (1990). *Odnos med spolno orientacijo in nekaterimi vidiki samopodobe (magistrska naloga)*.